

з'ясування тієї духовної атмосфери, яка породила митця, сформувала його свідомість і письменницький таланти, його моральні орієнтири.

Отже знайомство з біографією відомих людей, це шлях до розуміння мови, традицій, і культури краю.

Література:

1. Гаврилук Надія. Поетичне суцвіття Слобожанщини // Слово і час. – 2016. – № 6

2.«Літературна Харківщина», «Дорога до слобожанської душі / Літературна скарбниця Харківщини: навч. посібн. для студ. ВНЗ I–II р. а. — Харків, вид-во ФО-П Сілічева С. О., 2016. — 230 с .

3. «Письменники Харкова: довідник» (Харків, 2003, с. 129–131

Попова А.І.

Харківський національний автомобільно-

дорожній університет

м. Харків, Україна

e-mail: pallai@meta.ua

Перцептивні стратегії китайських студентів і візуалізація навчального матеріалу з РЯІ

Проблема навчання китайських студентів у вузах України, як і раніше, залишається актуальною. Викладачі, які працюють в китайській аудиторії, відзначають індивідуально-психологічні особливості студентів з Китаю, пов'язані з їх менталітетом, національним характером, стилем мислення, специфікою сприйняття і запам'ятовування навчального матеріалу та ін. Всі ці особливості китайських студентів формують тільки для них притаманну стратегію навчання, що заснована на виявленні їх певного індивідуального когнітивного стилю. Загальновідомо також, що китайські студенти набагато важче, ніж представники інших країн, опановують іноземну (у нашому випадку – російську, українську) мову, що теж пов'язано з їх етнічними та когнітивними особливостями.

Антропоцентричне зрушення сучасної методики викладання мови іноземним студентам у бік особистісно- та етноорієнтованого навчання зумовлює пошук нових методів та технологій навчання з боку викладачів. Знання та урахування національних рис іноземних студентів загалом та китайських зокрема допоможе викладачеві методично грамотно та дидактично ефективно організувати навчальний процес. Специфіку викладання російської/української мови як іноземної студентам з Китаю було досліджено у роботах Т.М.Балихіної, І.Є.Бобришевої, Г.В.Єлізарової, І.І.Гассієвої, Ч.Юйцзяна, Н.В.Молочко, Т.М.Мельнікової, Н.Б.Булгакової, Т.І.Довгодько та ін. Психолого-педагогічні дослідження та наш власний досвід роботи з китайськими студентами свідчать про те, що їх індивідуальний стиль навчання зумовлений, перш за все, специфічною, сформованою століттями, системою навчання, в якій студент пасивно засвоює навчальний матеріал, більш слухає викладача, ніж аналізує та інтерпретує інформацію, заучує напам'ять слова, фрази і тексти, ніж систематизує їх для кращого запам'ятовування і т.п. Нова для них система навчання, з якою вони стикаються у вузах України, викликає значні труднощі, процес вивчення мови гальмується, особливо розвиток продуктивних видів мовленнєвої діяльності (письма, говоріння), через те, що у них вже сформовано раціоналістичне ставлення до мовної підготовки (на основі зазубрювання). Таким чином, національна дидактична система формує у свідомості китайця таку модель, яку він буде використовувати для організації своєї навчальної діяльності та спілкування [2]. Саме ця модель впливає і на спосіб отримання, переробки та відтворення інформації, тобто «когнітивний стиль», який розглядається як відносно стійкі індивідуальні особливості пізнавальних процесів суб'єкта, що проявляються у пізнавальних стратегіях, які використовує суб'єкт [1; 97]. Когнітивний стиль характеризує пізнавальну діяльність студентів, пов'язану з процесами сприйняття, уваги, пам'яті, розумових операцій, а також відображує притаманну людині стратегію взаємодії з інформацією. Цю стратегію визначає низка параметрів, серед яких найважливішими є: інтровертність/екстравертність, залежність/незалежність від

контексту, тип пам'яті, домінантність правої чи лівої півкулі. В залежності від певного виду когнітивного стилю студенти обирають (формують) власні стратегії навчання, які є комбінацією інтелектуальних прийомів та зусиль, що застосовують студенти для розуміння, запам'ятовування, та використання знань про систему мови та формування мовленнєвих навичок та вмінь [1; 295]. Знання таких стратегій китайських студентів в опанування РЯІ значно спростить навчальний процес для викладача. Існують різноманітні класифікації когнітивних стилів (див. докладніше у [6]), але найважливішим фактором, за яким вони розрізняються, є функціональна асиметрія головного мозку.

Стосовно цілей нашої статті – дослідити стратегії сприйняття навчального матеріалу під час вивчення РЯІ – актуальним буде розглянути специфіку когнітивного стилю китайських студентів, який детермінується китайським правопівкульним типом мислення. Тип мислення китайців, які використовують ієрогліфічне письмо, має свої особливості і відрізняється від мислення носіїв алфавітних мов. Дослідження в області психофізіології підтверджують висновок про те, що організація складних психічних процесів та індивідуально-психологічні відмінності носіїв ієрогліфічних мов і алфавітних мов базуються на міжпівкульній асиметрії мозку. Відомо, що кожна з півкуль головного мозку по-різному обробляє інформацію і має свою спеціалізацію: ліва аналітично обробляє вербальну інформацію, а візуальні образи сприймає частинами; права ж, навпаки, відповідає за образне мислення, цілісність (холістичність) сприйняття, метафоричне мислення, художнє мислення, мимовільне регулювання, звуковисотні відносини, тембр і гармонію в музиці, розпізнавання міміки, емоційні реакції. Саме тому китайським студентам, які використовують холістичну (цілісну) стратегію обробки інформації, важко виділити і проаналізувати будь-який об'єкт, ігноруючи контекст, в якому він функціонує. У цьому відношенні цікавим є психологічне дослідження функціональних асиметрій у китайських студентів порівняно з українськими, яке виявило відмінності у стратегіях запам'ятовування та подальшого відтворення елементів (чисел, фігур, образів), які були пред'явлені цим групам

студентів: українці відтворювали елементи лінійно, послідовно, а китайці запам'ятовували ще й схему матриці та відтворювали матеріал цілісно, зберігаючи логіку його побудови [4]. Зважаючи на різноманітні психолого-педагогічні дослідження та на свій власний досвід робимо висновок, що і навчання граматики російської мови для китайських студентів будується, перш за все, на зразках і моделях, коли досліджуване граматичне явище дано в контексті мовної системи. Викладачеві РЯІ слід враховувати, що всі види вправ та завдань студенти повинні робити за моделями: засвоєння зразків і їх перенесення на інший матеріал забезпечує використання засвоєних граматичних навичок в практиці. Це можуть бути різні види вправ за зразками, знаходження в тексті відповідей на питання (буквально готові фрази) і т. п. Така робота для китайців звична і сприяє виробленню навичок впізнавання, осмислення, запам'ятовування навчального матеріалу. Практика показує, що будь-яка робота китайських студентів має проходити під контролем викладача, тому що вони майже завжди потребують допомоги і коригування. Крім того, слід враховувати, що однією зі стратегій навчання китайців є прохання про допомогу – апеляція до одногрупників-китайців, які краще опановують матеріал. Граматичний матеріал слід мінімізувати і презентувати на основі логіко-сміслових значень тобто від смислу до засобів вираження у вигляді типових мовних зразків або готових фраз, що відповідають комунікативним цілям висловлювання.

Китайці, які з дитинства звикли до інтонаційного розрізнення смислів у мові (через особливості тональної китайської мови), мають більш розвинену праву півкулю, це підкріплюється ієрогліфічним способом письма, де кожен ієрогліф – це позначення змісту будь-якого перцептивного образу за допомогою однієї картинки, тобто це зображення узагальнених уявлень і понять, яке відтворює об'єктивний зв'язок зображуваних предметів і явищ. При читанні ієрогліфів розуміння смислів, які вони репрезентують, відбувається миттєво і цілісно на відміну, скажімо, від алфавітної російської мови, де кожне слово стає зрозумілим після читання усіх букв, з яких воно складається. При читанні і

написанні ієрогліфічного тексту китайці використовують стратегію просторово-образного мислення з його цілісною обробкою інформації. Сприйняття ієрогліфів здійснюється правою половиною мозку, в правій півкулі смисл слів зберігається в такій формі, яка не залежить від їх звукової оболонки. [3; 105]. Таким чином, китайська мова і її ієрогліфічне письмо є прикладом мови, що спирається на візуалізацію дійсності, а, отже, у китайців в якості основного каналу сприйняття і зберігання інформації виступає зоровий. У китайських студентів переважає зорова пам'ять, що забезпечує запам'ятовування графічного образу слова. Вони мислять графічними одиницями, представляють візуально написане від руки або надруковане в підручнику, коли вони говорять, вони ніби читають ці слова, витягуючи з пам'яті. Мабуть, багатьом викладачам, що навчають китайців мови, відомі випадки, коли перш ніж написати будь-яке російське слово на дошці або у зошиті, вони спочатку ніби «прописують» його у повітрі, пригадуючи графічний образ слова. Тому опора на зоровий канал сприйняття є основною стратегією в вибудовуванні власної стратегії сприйняття і запам'ятовування навчального матеріалу. На заняттях РЯІ з китайськими студентами викладач повинен використовувати будь-яку наочність: малюнки, ілюстрації, репродукції картин, фотографії та відеофрагменти (відеокліпи). Наша практика викладання РЯІ в групах китайських студентів показала, що особливо ефективні інтерактивні презентації з граматики російської мови з використанням SMARTboard, які дозволяють візуалізувати навчальну інформацію на основі образного сприйняття мовного матеріалу, дати його наочну конкретизацію, що підвищує ефективність навчального процесу, дає можливість приділити більше часу продуктивним видам роботи (докладніше про використання авторських мультимедійних навчальних програм на заняття РЯІ див у [5]).

У практиці викладання РЯІ візуалізація – це педагогічний метод, заснований на принципі наочності, в рамках якого через схематизацію і асоціативно-ілюстративний ряд здійснюється знакове (символьне) представлення лексики і граматичних структур та їх функціонування в мові.

Інтерактивна дошка як засіб комплексної подачі матеріалу (у взаємодії вербальних і невербальних компонентів) значно прискорить роботу над лексикою в китайській аудиторії. Враховуючи те, що китайські студенти звикли до запам'ятовування великих блоків лексичних одиниць, доцільно нову лексику подавати за лексико-семантичними групами: «Професії», «Продукти харчування», «Університет», «Гуртожиток», «Овочі та фрукти» та ін. Завдяки розробленим навчальним інтерактивним програмам відбувається прискорена семантизація лексики на основі візуалізації, тому що ілюстрації створюють додаткову опору на смисловий образ слова, а це дозволяє уникнути довготривалого перекладу за допомогою словників, а саме до такого способу семантизації звикли китайці, тому що в їх національній системі освіти він вважається найбільш ефективним. До речі, якщо все ж таки тлумачення слова за допомогою словника не уникнути, викладач має обов'язково контролювати переклад, звертаючи увагу на конотативну частину значення слова за спеціальними позначками в словнику. Такий контроль потрібен, щоб не допустити помилок перекладу: *детский сад (рос.) – питомник (кит.), принимают души (рос.) – взять ванну (кит.)* та ін. Звичайно, у подальшій роботі з лексикою викладач демонструє функціонування лексичних одиниць у контекстах, щоб закріпити використання нових слів у словосполученнях, реченнях та ситуаціях.

Спираючись на розвинену здатність китайців запам'ятовувати графічний образ слова, можна ефективно проводити різні види диктантів за допомогою інтерактивної навчальної програми SMARTboard: наприклад, зоровий диктант, коли викладач відкриває, а через 5-10 секунд закриває рядки написаних слів. Такі диктанти можна проводити у письмовій або усній формі: студенти записують у зошитах або тільки промовляють слова у тому порядку, в якому вони були розташовані у завданні. Наша практика підтверджує, що така форма роботи формує у студентів лексичні навички як важливого компоненту продуктивних (говоріння і письма) та рецептивних (читання та аудіювання) видів мовленнєвої діяльності. Крім того, такі диктанти сприяють подоланню

так званої «перехресної асоціації», коли студенти-китайці плутають слова, схожі за деякими звуко-буквенними комбінаціями: наприклад, *дорога – подруга – погода; тетрадь – театр; вместе – время* та ін.

Китайські студенти зазнають труднощів і при роботі з текстом. Не будемо докладно зупинятися на аналізі проблем, пов'язаних з цією роботою, зазначимо лише, що на етапі репродукції текстового матеріалу викладачеві будуть потрібні неабиякі зусилля, щоб вивести студента-китайця на монологічне висловлювання. Післятекстова робота зводиться, як правило, лише до відповідей на запитання, причому свої відповіді студенти будують тільки з опорою на текст, вони повністю залежать від тесту. Студенти не можуть самостійно скласти питання та план до тексту, не вміють виділяти основну думку, часто трапляється, що студенти тільки частково зрозуміли текст, пропускаючи ключову інформацію. При переказі тексту китайці відтворюють речення такими, якими вони є в тексті, не вміють трансформувати, використовувати синоніми через те, що не розуміють їх, не бачать спільнокореневих слів. Робота з текстом, усі види завдань і вправ, що супроводжують таку роботу, потребують часу і кропіткого тренування. Студентам потрібна регулярна мовленнєва практика, постійний контроль, систематичне повторення вивченого матеріалу. Виходячи з власного досвіду, можна сказати, що під час роботи над текстом, який не супроводжується відеорядом або ілюстраціями, доцільно, читаючи текст (і в післятекстовій роботі теж), використовувати невербальні засоби – міміку, жести, яскраво виражені інтонаційні конструкції. Це потрібно для того, щоб акцентувати увагу на ключових моментах тексту. В даному випадку всі невербальні засоби є додатковою ілюстрацією текстової інформації, що позитивно впливає на процеси сприйняття, переробки та запам'ятовування.

Ми зупинилися лише на деяких психологічних та національно специфічних особливостях студентів з Китаю, які впливають на їх навчання РЯІ. Ці індивідуальні особливості детерміновані когнітивним стилем китайських студентів, який визначає вибір ними певних стратегій у навчанні,

деякі з яких ми спробували показати. Ми переконалися, що перцепція навчальної інформації відбувається за допомогою зорового каналу сприйняття, процес її запам'ятовування та відтворення ґрунтується на зоровому та моторному типі пам'яті; холістичний тип мислення впливає на нерозчленоване (цілісне) сприйняття навчальної інформації. Ці особливості китайських студентів визначили види и способи використання наочності на уроках РЯІ: для семантизації лексики – графічно-предметної: картинки (ілюстрації, фотографії), предмети, рухи (жести, міміка); для семантизації абстрактної лексики – переклад під контролем викладача. Крім того, наш досвід навчання китайських студентів за інтерактивними програмами для SMARTboard показав, що візуалізація навчального матеріалу, поданого в такий спосіб, допомагає послабити труднощі, пов'язані з переходом від навчальної інформації у вигляді образної знакової системи до реального спілкування.

Література:

1. Азимов, Э. Г. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам) / Э.Г. Азимов, А.Н. Щукин. – М.: Издательство ИКАР, 2009. – 448 с.
2. Балыхина, Т.М. Какие они, китайцы? Этнометодические аспекты обучения китайцев русскому языку / Т.М. Балыхина, Чжао Юйцзян // Высшее образование сегодня. – 2009. – №5. – С. 16–22.
3. Блум Ф., Лейзерсон А., Хофстедтер Л. Мозг, разум и поведение: пер.с англ. – М.: Мир,1988. – 248 с.
4. Павленко, В.Н. Кросс-культурное исследование функциональных асимметрий у китайских и украинских студентов / В.Н. Павленко, К.А. Быстров // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна. – 2012. – Вип. 49. – С. 275–279.
5. Попова, А.И. Интерактивные мультимедийные средства обучения русскому языку как иностранному (из опыта создания и применения компьютерных обучающих и тренировочно-контролирующих программ) / А.И. Попова, В.В.Тараненко, Т.Г. Доценко // Преподавание русского языка иностранным студентам : теория и практика, традиции и инновации : монография / [под ред. Н.И. Ушаковой]. – Х.: ХНУ имени В.Н. Каразіна, 2014. – 391 с.
6. Холодная, М.А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума [Текст] / М.А. Холодная. – 2-е изд. – СПб.:Питер, 2004. – 384 с.